

Utbildningsutskottets yttrande

1995/96:UbU6y

Den ekonomiska vårpropositionen m.m.

Till finansutskottet

Finansutskottet har den 18 april 1996 beslutat att bereda samtliga övriga utskott tillfälle att avge yttrande över proposition 1995/96:150 Ekonomisk vårproposition med förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken, utgiftstak, ändrade anslag för budgetåret 1995/96, m.m. jämte motioner i de delar som berör respektive utskotts beredningsområde.

I det följande yttrar sig utbildningsutskottet *dels* över regeringens preliminära beräkning för samtliga utgiftsområden såvitt avser utgiftsområde 15: Studiestöd och utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning jämte motioner samt den del av avsnittet 5. Uppföljning som rör regeringens bedömningar och åtgärder med anledning av revisionens iakttagelser inom Utbildningsdepartementets område (s. 111 ff.), *dels* över regeringens förslag till tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1995/96 jämte motioner. Utskottet behandlar i detta yttrande även de delar av proposition 1995/96:105 Förslag till tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1995/96 jämte motioner vilka utskottet den 7 maj 1996 har beslutat att med eget yttrande överlämna till finansutskottet och vilkas behandling utskottet den 15 februari 1996 beslutade skjuta upp till senare under våren.

Utgiftsområde 15: Studiestöd och Utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning

Regeringens förslag

I finansplanen anför regeringen att utbildningspolitiken är av central betydelse för ansträngningarna att stärka tillväxten, öka sysselsättningen, minska klyftorna och trygga välfärden. Genom nu föreliggande proposition konkretiseras det omfattande program för utbildning och kompetensutveckling som regeringen aviserade i höstens s.k. tillväxtproposition (prop. 1995/96:25). Den permanenta utbyggnad av vuxenutbildningen och högskolan som föreslås avlöser de tillfälliga utbildningssatsningar som hittills har finansierats under åttonde huvudtiteln med arbetsmarknadspolitiska medel.

Bland förutsättningarna för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken presenteras förslag till prioriterade områden för de kommande åren, av vilka utbildningssatsningar är ett. Regeringens förslag till ökat antal utbildningsplatser under perioden 1997–1999 framgår av nedanstående tabell.

Antal	<u>Ht 1997</u>	<u>Ht 1998</u>	<u>Ht 1999</u>
Komvux inkl. basår	86 300	85 500	87 500
Kvalificerad yrkesutbildning	3 700	4 500	2 500
Folkbildning	10 000	10 000	10 000
Högskola	15 000	25 000	30 000
Summa	115 000	125 000	130 000

Siffrorna avser helårsplatser.

Regeringen ägnar särskild uppmärksamhet åt behoven inom områdena naturvetenskap, teknik och språk. Som ett led i programmet ingår en fortsatt utbyggnad främst av de mindre och medelstora högskolorna för att stärka utvecklingskraften och produktionsförutsättningarna i olika delar av landet.

I propositionen redovisas regeringens förslag till statligt utgiftstak för åren 1997–1999 fördelat på utgiftsområden (s. 73). De ramar som redovisas för respektive utgiftsområde (UO) är preliminära. För UO15: Studiestöd och UO16: Utbildning och universitetsforskning anges följande belopp i miljoner kronor (löpande priser). Siffran för år 1996 är schablonmässigt beräknad på 1995/96 års statsbudget.

	1996	1997	1998	1999
UO15	11 420	18 918	19 932	20 483
UO16	23 131	25 623	26 436	27 596

Utgiftsområde 15: Studiestöd omfattar statens utgifter för studiefinansiering för studier på gymnasienivå, vuxenstudier samt högskolestudier. Flertalet anslag inom området är rättighetsstyrda och anslagsbelastningen är bl.a. beroende av antalet utbildningsplatser. Regeringen erinrar om att en parlamentariskt sammansatt kommitté för närvarande gör en genomgripande översyn av studiestödssystemet. Kommittén skall enligt direktiven lämna förslag till ett mer sammanhållet studiestödssystem.

I förra årets budgetproposition redovisades ett besparingsprogram som skulle genomföras under en treårsperiod fram t.o.m. budgetåret 1998. I beräkningen av utgiftstaket för utgiftsområdet har som ett led i detta program en nedräkning gjorts med sammanlagt 197 miljoner kronor för budgetåret 1997. För budgetåret 1998 uppgår besparingen till ytterligare 163 miljoner kronor. Utöver dessa besparingar har utgångspunkten varit att ytterligare besparingar avseende studiemedel görs om ca 25 miljoner kronor fr.o.m. år 1997. Under utgiftsområdet har utgifter för treårsperioden beräknats för

utbildningssatsningen på 130 000 platser inom komvux, folkhögskola, kvalificerad yrkesutbildning och högskola som redovisats ovan. Utgifter har dessutom beräknats för en förbättrad studiefinansiering för vuxenstuderande med 600 miljoner kronor fr.o.m. budgetåret 1998.

Utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning omfattar utgifter för skolväsendet, vuxenutbildning, kvalificerad yrkesutbildning, högskoleutbildning samt universitetsforskning.

Även för detta utgiftsområde anser regeringen att besparingsprogrammet i förra årets budgetproposition bör fullföljas. Besparingar har med hänvisning härtill gjorts om sammanlagt 544 miljoner kronor för budgetåret 1997 och ytterligare 271 miljoner kronor 1998. Regeringen har vid beräkningen av den ekonomiska ramen för treårsperioden utgått från att ytterligare besparingar skall göras, som uppgår till sammanlagt 320 miljoner kronor år 1997 och 400 miljoner kronor åren 1998 och 1999. De avser i huvudsak forskning samt i viss utsträckning fortbildning inom skolväsendet. Regeringens ambition är att huvuddelen av dessa besparingar skall kunna kompenseras genom stiftelsemedel.

Beräkningarna av utgifterna för åren 1997–1999 har baserats på de varaktiga insatser inom utbildningsområdet fr.o.m. den 1 januari 1997 som redovisas i tabellen ovan. När det gäller övergripande frågor inom forskningsområdet återkommer regeringen till riksdagen i den aviserade forskningspolitiska propositionen som avser budgetåren 1997–1999. I det sammanhanget kan omfördelning mellan olika utgiftsområden behöva prövas.

Motionerna

Utbildningsutskottet behandlar i denna del av yttrandet följande motionsyrkanden vilka väckts med anledning av regeringens i det föregående redovisade förslag om utgiftsområdena 15 och 16, inklusive sådana yrkanden som behandlar utbildningspolitiska frågor som mer eller mindre knyter an till förslagen om ekonomiska ramar: motionerna 1995/96:Fi78 (m) yrkandena 5 och 15, 1995/96:Fi79 (fp) yrkandena 4 och 12, 1995/96:Fi80 (v) yrkande 6, 1995/96:Fi81 (mp) yrkandena 4, 37 och 38, 1995/96:Fi82 (kds) yrkande 7 samt 1995/96:Fi95 (fp).

I Moderata samlingspartiets partimotion 1995/96:Fi78 yrkande 5 föreslås följande ramar såvitt avser nu berörda utgiftsområden (belopp i miljoner kronor, inom parentes anges förändringar jämfört med regeringens förslag).

	1997	1998	1999
UO15:	18 285 (-633)	19 256 (-676)	19 968 (-515)
UO16:	25 065 (-558)	25 555 (-881)	26 701 (-895)

Motionärerna förordar en omfattande satsning på utbildning och forskning, som har fyra huvudinslag: 1. En rejäl insats bör göras för att rusta upp kvaliteten i grundskolan. 2. Den satsning som bör ske på den eftergymnasiala

utbildningen skall inriktas på att öka examinationsfrekvensen och bygga ut den kvalificerade yrkesinriktade utbildningen. Det är, just nu, en bättre användning av resurserna än en mekanisk utökning av antalet högskoleplatser, vilken snarast kommer att försvåra möjligheterna att upprätthålla kvaliteten.

3. Den borgerliga regeringens strategi för att stärka forskningen, universiteten och högskolorna bör fullföljas. 4. Personliga utbildningskonton bör införas för att stimulera ett livslångt lärande. – I motionen konstateras att ramen för utgiftsområde 15 är mer eller mindre en direkt följd av vad man föreslår inom utgiftsområde 16. En flexibel form av utbildning för vuxna som kan kombineras med arbete eller annan verksamhet bör utvecklas. Finansieringen av sådan utbildning kan möjliggöras genom att eget sparande för utbildning underlättas. Detta bör ske genom att den enskilde erbjuds att skattefritt sätta av en del av lönen till ett personligt utbildningskonto. Ett sådant system skulle bereda fler människor möjlighet till utbildning till en avsevärt lägre kostnad för staten. – För att stärka uppföljningen, utvärderingen och tillsynen, klargöra de centrala myndigheternas förvaltningsroll samt bredda utvecklingsarbetet inom skolan bör Skolverket och Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH) slås samman. Kvalitetsfrågorna (uppföljning, utvärdering och tillsyn) bör föras samman till en egen myndighet. Den eftergymnasiala yrkesutbildningen bör byggas ut med ytterligare 20 000 utbildningsplatser. Forskning och högre utbildning gynnas av valfrihet och konkurrens. Detta uppnås, anför motionärerna, bl.a. genom fler enskilda universitet och högskolor, förstärkt samarbete med näringslivet och uppmuntrande av alternativa finansieringsformer, t.ex. forskningsstiftelser. Motionärerna motsätter sig bestämt de nedskärningar som regeringen aviserar i fråga om forskningen, liksom de ingrepp i fria forskningsstiftelser som regeringen uppenbarligen planerar. – I motionen (yrkande 15) föreslås att ett system med *nationell skolpeng* införs, i första hand för grundskolan, vilket skulle göra valfriheten på skolområdet reell. Detta innebär att staten tar huvudansvaret för skolans finansiering. Skolpengen skall tilldelas alla skolor som uppfyller kvalitetskraven, fristående likaväl som kommunala. Införandet av nationell skolpeng skall enligt motionen förenas med en skatteväxling mellan stat och kommun.

I Folkpartiet liberalernas partimotion 1995/96:Fi79 begärs riksdagens godkännande av den preliminära beräkningen för olika utgiftsområden enligt vad i motionen anförts (yrkande 4). Motionen innehåller emellertid inte någon beräkning av ramar för utgiftsområdena, men väl en behandling av vissa frågor under utgiftsområdena 15 och 16. Beträffande det förra utgiftsområdet vill motionärerna fästa uppmärksamheten på de allvarliga effekterna av att det särskilda barntillägget i det särskilda vuxenstudiestödet, svux, och i det särskilda vuxenstudiestödet för arbetslösa, svuxa, har avskaffats. För samma område föreslås en besparing på 1,2 miljarder kronor genom att lånedelen återinförs i utbildningsbidragen. Såvitt avser utgiftsområde 16 välkomnas i motionen regeringens förslag till utbildningssatsning och permanentning av platser som hittills tillkommit med hjälp av arbetsmarknadsmedel. Motionärerna finner dock goda skäl att styra över en del av satsningen på komvux till folkhögskolorna. Vidare anför i motionen att det nu blir en stor utmaning att kvalitetssäkra de satsningar på utbildning som har skett sedan slutet av

80-talet. – Motionärerna erinrar om att Folkpartiet liberalerna sedan länge krävt obligatorisk skolstart för sexåringar och därmed en tioårig grundskola. När det gäller gymnasieskolan anføres att den bör göras mer flexibel genom att undervisningen organiseras i ”moduler”, varigenom möjligheter öppnas att på ett bättre sätt kunna varva studier med praktiskt arbete. Den som av olika anledningar föredrar kortare studietid i tonåren skall kunna komma tillbaka senare i livet och läsa klart sin utbildning vid t.ex. komvux (”gymnasiebank”). – Beträffande den högre utbildningen framförs förslag att den på sikt bör organiseras inom ramen för ett treterminssystem, varigenom lokaler och utrustning kan användas effektivare. Slutligen anføres att motionärerna avser att föreslå att sommaruniversitetet blir en permanent form av utbildning. – Ett uttalande av riksdagen om vad i motionen anförts om möjligheter till kompetensutveckling och företagande genom ”återlånerätt” i *pensions-systemet* begärs i motionens yrkande 12. Motionärerna anknyter till ett av Folkpartiet liberalerna tidigare framfört förslag kallat ”En årslön på kontot” i syfte att stimulera det enskilda, målinriktade sparandet. En individ skall varje år kunna sätta av ett visst belopp som avdragsgillt sparande för att användas ”mitt i livet” för t.ex. kompetensutveckling. I förevarande motion förordas en slags ”återlånerätt” i det reformerade ATP-systemet i utbyte mot att man går i pension ett år senare. Denna möjlighet att ta ut ett pensionsår i förtid bör gälla individer i åldern 30–55 år och pengarna skall användas för kompetenshöjning eller som riskkapital i eget företag.

I motion 1995/96:Fi95 (fp) föreslås att medel motsvarande 20 000 av föreslagna 100 000 vuxenstudieplatser tillförs Folkbildningsrådet för fördelning mellan studieförbund och folkhögskolor. Motionärerna hänvisar till studieförbundens unika möjlighet att erbjuda ”pröva-på-studier” i en tvångsfri och opretentiös form.

Vänsterpartiet avstyrker i sin partimotion 1995/96:Fi80 regeringens förslag till utgiftstak och de preliminära utgiftsnivåer som presenteras i propositionen. I yrkande 6 begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad i motionen anförts om utgiftsområdena. Beträffande utgiftsområde 15 menar motionärerna att det är olyckligt att förutsätta besparingar åren 1997 och 1998, innan riksdagen har fattat beslut med anledning av regeringsförslag på grundval av studiestödskommitténs arbete. Besparingen förefaller vidare märklig med tanke på storleken på den aviserade satsningen på vuxenutbildning och högre utbildning. Man poängterar vikten av att det ökade antalet studerande också bör följas av ett ökat administrativt stöd. Motionärerna anser att barntillägget i det särskilda vuxenstudiestödet, svux, och i det särskilda vuxenstudiestödet för arbetslösa, svuxa, skall återinföras till dess att studiestödskommittén presenterat sitt förslag om ett nytt samlat studiestöds-system. – När det gäller utgiftsområde 16 noterar motionärerna regeringens avsikt att besparingarna inom universitetsforskningsområdet skall kunna kompenseras med stiftelsemedel. Vänsterpartiet anser att det är osäkert att utgå från att besparingarna kan kompenseras på sådant sätt, varför man ställer sig avvaktande till förslaget. Detta skall inte tolkas som att motionärerna vill behålla forskningsstiftelserna i deras nuvarande form, heter det i motionen. Med hänvisning till det nyligen ingångna läraravtalet avstyrker motionärerna förslaget om nedskärningar av fortbildningen inom skolväsendet. – I

motionens avsnitt om utgiftsområde 17: Kultur, medier, trossamfund och fritid föreslås att 5 000 platser förs över från komvux till folkhögskolorna.

Den av Miljöpartiet de gröna i motion 1995/96:Fi81 yrkande 4 gjorda beräkningen av det statliga utgiftstaket fördelat på utgiftsområden visar ingen avvikelse från regeringens förslag såvitt avser utgiftsområdena 15 och 16. Allmänt konstateras att regeringens föreslagna utbildningssatsning är viktig. Man finner det särskilt positivt att tillfälliga arbetsmarknadsåtgärder nu förs över till långsiktig förstärkning av reguljär utbildning. De förändringar som Miljöpartiet föreslår inom utbildning och forskning berör enligt motionen budgettekniskt tre huvudproblem. 1. Vissa elevgruppers försämrade situation i grundskolan och gymnasiet. 2. Kvalitetsbrister i den högre utbildningen (inklusive gymnasieskolans yrkesförberedande program och de högre yrkesutbildningarna). 3. Grundforskningens och forskarutbildningens underdimensionering. Med hänvisning härtill begär motionärerna ett uttalande av riksdagen om vad i motionen anförts om utökade resurser till åtgärder för förstärkt utbildning m.m. för elever med specifika läs- och skrivsvårigheter (yrkande 38). Motionärerna anser att ytterligare 50 miljoner kronor bör anslås för ändamålet i kommande budget. Vidare bör riksdagen av regeringen begära förslag om ett grundforskningsavdrag och dess användning m.m. i enlighet med vad som föreslås i motionen (yrkande 37). 5 % av alla forskningsmedel inom den tillämpade forskningen bör oavkortat användas dels för förstärkning av fakultetsanslag, i första hand för doktorandtjänster, dels för ökning av statens forskningsråds resurser. Regeringen bör utarbeta formerna för en sådan transferering. Summan är enligt motionen av storleksordningen 2 miljarder kronor.

Kristdemokraterna föreslår i sin partimotion 1995/96:Fi82 yrkande 7 följande förändringar för utgiftsområdena 15 och 16 jämfört med regeringens förslag (miljoner kronor).

	1997	1998	1999
UO15:	-2 340	-2 420	-2 460
UO16:	-560	-740	-650

Kristdemokraterna stöder regeringens strävan att omvandla tillfälliga konjunkturbetingade satsningar till permanenta platser inom utbildningssektorn. Risken är emellertid stor att kvaliteten i undervisningen blir lidande, om ytterligare platser tillförs i alltför snabb takt, heter det i motionen. Därför vill motionärerna gå fram i något långsammare takt när det gäller tillkomsten av antalet nya platser inom komvux för år 1997 och inom högskolan för åren 1998 och 1999. Resurser för studiemedel bör minskas i motsvarande grad. En viktig del av utbildningssatsningen måste göras inom grundskolan och gymnasieskolan, bl.a. för att möjliggöra för kommunerna att genomföra nödvändiga satsningar eller åtminstone hejda nedskärningarna inom skolans område. Bland annat i detta syfte presenteras i motionen en politik för den kommunala ekonomin som sammantaget leder till en förstärkning av kommunsektorn med 5,8 miljarder kronor i jämförelse med regeringens politik. –

Motionärerna vill ha en annan fördelning än regeringen av de medel som anslås för vuxenutbildning. Inom den ram som föreslås i motionen ämnar man återkomma med förslag om en utökning av antalet platser vid folkhögskolor och studieförbund. Såväl dessa som komvux bör få ökade resurser. – Beträffande utgiftsområde 15 kommer motionärerna senare att, inom ramen, föreslå att medel anvisas för att återställa barntillägget i det särskilda vuxenstudiestödet för arbetslösa, svuxa. Vidare avser man att föreslå att stipendiet på 10 000 kr till dem som genomgått basåret i komvux och den särskilda formen av studiefinansiering för vissa studerande som antas i högskolan med inriktning mot naturvetenskap och teknik, det särskilda N/T-stödet, tas bort. Slutligen anförs att studiemedel bör ges i relation till resultat.

Utbildningsutskottets bedömning

Utskottet konstaterar inledningsvis att det i nästan samtliga partimotioner har redovisats alternativ till regeringens preliminära beräkning av de i förevarande sammanhang berörda utgiftsområdena. Vidare redovisar såväl regeringen som motionärerna de förutsättningar som bör gälla för den slutliga beräkningen av utgiftsområdena. I en rad fall anges dessutom i motionerna vad som motionärerna anser bör vara riktlinjer för regeringens beräkning i den kommande budgetpropositionen av vissa anslag inom respektive område. Utskottet gör i det följande en samlad bedömning av vad regeringen och motionärerna anfört om de båda utgiftsområdena. Härvid tas även de yrkanden upp till behandling som avser större förändringar på skolans och den högre utbildningens område, och vilka alla kan bedömas ha beröring med något av de nu aktuella utgiftsområdena.

Det ankommer på finansutskottet att ta närmare ställning till vad regeringen anför om att det föreligger behov av ytterligare budgetförstärkande åtgärder för att nå målen för den offentliga sektorns sparande avseende åren 1997 och 1998. Utbildningsutskottet finner för egen del inget skäl att göra en annan bedömning än regeringen vad gäller krav på besparingar inom utgiftsområdena 15 och 16 som en del av programmet för att sanera statens finanser. Utskottet delar regeringens uppfattning även beträffande besparingarnas omfattning och förordar därmed att finansutskottet tillstyrker den föreslagna budgetförstärkningen såvitt avser områdena 15 och 16 (jfr prop. s. 63) samt fullföljandet av det besparingsprogram inom områdena som riksdagen tidigare har beslutat.

Utskottet instämmer i vad både regeringen och motionärerna anför om betydelsen av en satsning på utbildning. Med tillfredsställelse konstaterar utskottet att regeringen anger utbildningen som ett prioriterat område. De tillfälliga satsningarna inom utbildningsområdet under de senaste åren kommer att upphöra och ersättas med varaktiga insatser. Detta har vid regeringens beräkningar av utgiftsområdena lett till en omfattande ökning av de båda ramarna (jfr tablå på s. 2 ovan). I några av motionerna ifrågasätts takten i de utökade åtagandena; man befarar att kvaliteten i utbildningen blir lidande. Utskottet vill med anledning härav peka på att den planerade expansionen på högskoleområdet främst avser de mindre och medelstora högskolorna. Vid

dessa föreligger – så långt utskottet kan bedöma – möjligheter för fortsatt utbyggnad. Utskottet förutsätter att högskolornas arbete med kvalitetsutveckling oavslutligt drivs vidare och erinrar om vad utskottet för ett år sedan anförde om den viktiga roll som Högskoleverkets bedömning av detta arbete spelar vid beslut rörande högre utbildning (bet. 1994/95:UbU17 s. 10). Det ankommer på Högskoleverket att stödja och främja arbetet vid universitet och högskolor med att förbättra verksamhetens kvalitet. Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet regeringens förslag såvitt avser utbildnings-satsningens omfattning.

Mot bakgrund av vad i motionerna anförs om studiebidragssystemet och förändringar i detsamma vill utskottet liksom regeringen erinra om det pågående arbetet inom Kommittén för översyn av studiestödssystemet (U 1994:13). En huvuduppgift för kommittén är att undersöka förutsättningarna för en ny konstruktion av studiestödet inom ramen för ett sammanhållet system. I detta sammanhang vill utskottet erinra om att kommittén skall utreda samspelet – såvitt avser genomströmningen – mellan studiestödsbeviljningen och de studerandes prestationer samt pröva om, och i så fall i vilken utsträckning, kraven på studieresultat bör skärpas. Regeringens beredning av förslag från kommittén bör avvaktas. Finansutskottet bör därför avstyrka motionerna i nu berörda delar.

När det gäller motionärernas överväganden och förslag i frågor med anknytning till vissa särskilda anslag anser utskottet att riksdagen bör ta ställning häri i anslutning till budgetpropositionen i höst. Beträffande det i flera motioner framförda önskemålet om annan fördelning av medlen för vuxenutbildningen mellan utgiftsområdena 16 och 17 vill utskottet erinra om att regeringens beräkning är preliminär. Utskottet instämmer i vad som anförs av motionärerna om folkhögskolans och studieförbundens möjligheter att erbjuda god vuxenutbildning och har inget att erinra mot att regeringens fortsatta överväganden inför budgetpropositionen kan komma att innebära vissa förändringar av ramarna i nu berört hänseende.

Slutligen vill utskottet i korthet beröra förslaget om ”nationell skolpeng” i Moderata samlingspartiets partimotion och förslaget i Kristdemokraternas partimotion om åtgärder för att stärka kommunernas ekonomi bl.a. i syfte att göra det möjligt för kommunerna att bibehålla en hög standard på skolverksamheten. Båda förslagen har en räckvidd som når utanför utbildningsutskottets beredningsområde, men de omfattar samtidigt skolpolitiska ställningstaganden av långtgående principiell natur. Det förra förslaget innebär uttryckligen att staten tar det ekonomiska huvudansvaret för skolans verksamhet. Det senare förslaget bör rimligtvis innebära en omfattande reglering av den kommunala skolverksamheten, om det enligt motionärernas förslag ökade ekonomiska utrymmet ute i kommunerna skall tillförsäkras skolans verksamhet. Utskottet instämmer inte i den misstro mot kommunernas förmåga att fullgöra sina åligganden på skolområdet som utskottet finner att motionerna ger uttryck för. Trots det mycket kärva ekonomiska läge som många kommuner befinner sig i, bör riksdagen hävda deras ansvar för att skolans verksamhet bedrivs i enlighet med de bestämmelser som riksdagen beslutat och att skolans undervisning når de mål som statsmakterna fastställt. Riksdagen bör kunna utgå från att kommunerna i sina prioriteringar tillför skolan de

resurser som är nödvändiga för att upprätthålla en hög standard på verksamheten. Finansutskottet bör avstyrka förslaget om "nationell skolpeng" i nu berörd del.

Utbildningsutskottet föreslår att finansutskottet med hänvisning till vad utbildningsutskottet nu har anfört *dels* godkänner regeringens preliminära beräkning för utgiftsområdena 15 och 16, *dels* avstyrker motionerna 1995/96:Fi78 yrkandena 5 och 15, 1995/96:Fi79 yrkandena 4 och 12, 1995/96:Fi80 yrkande 6, 1995/96:Fi81 yrkandena 4, 37 och 38, 1995/96:Fi82 yrkande 7 samt 1995/96:Fi95.

Regeringens uppföljning av budgetåret 1994/95

Regeringen redovisar i propositionen en rad iakttagelser som Riksrevisionsverket (RRV) har gjort i sina rapporter samt åtgärder som den vidtagit med anledning av brister av principiell natur eller med anledning av revisionsbe rättelser med invändning. Bland annat berörs myndigheter under Utbildningsdepartementet (s. 111 f.). Utbildningsutskottet inskränker sig till att i detta sammanhang nämna följande.

Många myndigheter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde har problem med att upprätthålla en jämn och hög nivå på kontrollen av de statliga medlen. Regeringen ser mycket allvarigt på de av revisionen uppmärksammade bristerna beträffande internkontrollen. De högstskolor som inte har följt kravet på inrättande av internrevision skall enligt ett särskilt regeringsbeslut inkomma med en redovisning av att internrevision inrättats och att en fastlagd revisionsplan finns.

Vid RRV:s granskning av lärares arbetstid och övertimmar har framkommit att schablonmässiga beräkningsgrunder har använts och att beräkningar på icke avtalsenliga grunder har förekommit, vilket medfört att övertidssättningar har utbetalats med felaktiga belopp. Vidare har RRV granskat lärares bisysslor och avlämnat en rapport.

Utbildningsutskottet instämmer i regeringens bedömning att många av de iakttagelser som rapporterats till regeringen och som finns återgivna i propositionen är mycket allvarliga. Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att regeringen genom en rad beslut har följt upp RRV:s rapporter.

Beträffande högskolelärares bisysslor noterar utskottet liksom regeringen att en utredning pågår med uppgift att utreda tjänsteorganisationen för lärare vid statliga universitet och högstskolor. Utredningen har bl.a. i uppdrag att behandla frågan om lärares bisysslor. Det framgår också av propositionen att Utbildningsdepartementet i skrivelse till högstskolorna har redogjort för gällande bestämmelser och rektorernas ansvar.

Frågan om bisysslor har uppmärksamats av Riksdagens revisorer, som – utan att genomföra en granskning – avser att följa utvecklingen inom området för att förvissa sig om att problemen får en tillfredsställande lösning. Samma fråga har också varit uppe inför utbildningsutskottet under våren 1996 i samband med ett par föredragningar av RRV:s årliga rapport 1995 i den del den avser Utbildningsdepartementets område. Även utbildningsutskottet avser att följa frågan.

Regeringen lade i december 1995 fram proposition 1995/96:105 med förslag till tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1995/96. Förslagen under avsnitt 6. Utbildningsdepartementet (åttonde huvudtiteln), littera A. Skolväsendet, C. Universitet och högskolor m.m. samt D. Nationella och internationella forskningsresurser remitterades till utbildningsutskottet. Vid tidpunkten för behandlingen av denna proposition i utbildningsutskottet hade regeringen aviserat ytterligare förslag i den ekonomiska vårpropositionen beträffande två av anslagen i proposition 105, vilket föranledde utbildningsutskottet att uppskjuta behandlingen av nämnda proposition i dessa delar till senare under våren (jfr bet. 1995/96:UbU7 s. 2). Behandlingen av de motionsyrkanden som rörde samma regeringsförslag uppskötts också. Det gäller motionerna 1995/96:Ub7 (m) yrkandena 1, 2 och 4, 1995/96:Ub8 (m), 1995/96:Ub9 (fp) yrkandena 1, 2, 4, 5, 6 och 11, 1995/96:Ub10 (kds) yrkandena 2, 4 och 5, 1995/96:Ub11 (m), 1995/96:Jo16 (mp) yrkande 2 samt 1995/96:Kr6 (v) yrkande 2.

De således uppskjutna förslagen när det gäller dels det kommunala skolväsendet, dels grundläggande högskoleutbildning var i proposition 105 åtföljda av förslag under littera E. Studiestöd, anslagen Studiehjälp m.m., Studiemedel m.m. samt Vuxenstudiestöd m.m. I enlighet med riksdagsordningen remitterades dessa förslag till socialförsäkringsutskottet. Socialförsäkringsutskottet fattade motsvarande beslut som utbildningsutskottet – att uppskjuta behandlingen – samt överlämnade propositionen i dessa delar jämte därtill anslutande motionsyrkanden till utbildningsutskottet.

I det följande behandlar utbildningsutskottet därför såväl de delar av proposition 105 vilka avser de nyss nämnda anslagen och har remitterats till utbildningsutskottet som de delar av samma proposition vilka avser anslagen E 3 Studiehjälp m.m., E 4 Studiemedel m.m. och E 5 Vuxenstudiestöd m.m. Vidare behandlar utskottet de av socialförsäkringsutskottet överlämnade motionsyrkandena 1995/96:Ub7 (m) yrkandena 5 och 6, 1995/96:Ub9 (fp) yrkande 3 och 1995/96:Ub10 (kds) yrkande 3.

Utbildningsutskottet överlämnar samtliga nu nämnda delar av proposition 105 samt de angivna motionsyrkandena till finansutskottet med följande yttrande.

I den ekonomiska vårpropositionen (prop. 1995/96:150) har regeringen lagt fram ytterligare förslag om tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 inom utbildningsutskottets beredningsområde samt därtill anslutande studiestöd. Utbildningsutskottet behandlar i det följande även dessa förslag jämte motionsyrkandena 1995/96:Fi80 (v) yrkande 14, 1995/96:Fi82 (kds) yrkande 5, 1995/96:Fi87 (m) yrkandena 1, 3, 4, 5 och 6 samt 1995/96:Fi101 (fp).

Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m.

Regeringens förslag

I proposition 1995/96:105 föreslår regeringen medel för extra statsbidrag till kommunerna avseende sysselsättningsskapande åtgärder inom gymnasial

vuxenutbildning, inkl. s.k. basår, samt försöksverksamhet med kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning under höstterminen 1996. Medel för motsvarande åtgärder inom gymnasial vuxenutbildning under höstterminen 1995 och vårterminen 1996 har anvisats i statsbudgeten för budgetåret 1995/96 efter förslag i budgetpropositionen (prop. 1994/95:100 bil. 9, bet. UbU10, rskr. 256). Efter förslag i sistnämnda proposition anvisades även medel för åtgärder inom gymnasieskolan (det s.k. tredje året).

Förslaget i proposition 1995/96:105 avser medel motsvarande 35 300 platser i komvux, varav 3 300 avdelade för yrkesutbildning inom komvux och 4 000 för s.k. basår. Dessutom föreslås medel för en försöksverksamhet med kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning, omfattande 1 700 platser höstterminen 1996. Några medel för extra åtgärder inom gymnasieskolan föreslås inte. Det förra året införda stipendiet på 10 000 kr för fullgjorda studier på basåret inom komvux (jfr prop. 1995/96:100 bil. 9 s. 56) föreslår regeringen skall bibehållas. Regeringens förslag är att 511 905 000 kr anvisas på tilläggsbudget till Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m.

I den ekonomiska vårpropositionen (prop. 1995/96:150) lägger regeringen fram ytterligare förslag om medel under detta anslag för verksamhet under höstterminen 1996, nämligen för ytterligare 25 000 platser i komvux. Till sammans med de i proposition 1995/96:105 framlagda förslagen skulle därmed de extra åtgärderna under höstterminen 1996 omfatta 56 300 platser i komvux, 4 000 platser i basår och 1 700 platser i kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning.

Regeringen har i vårpropositionen ändrat kostnadsberäkningen för platserna i komvux (exkl. basår). I stället för ett högre belopp för yrkesutbildning och ett lägre för annan gymnasial vuxenutbildning beräknar regeringen nu samma genomsnittsbetopp för alla platser i gymnasial vuxenutbildning. Regeringens förslag i denna proposition är att 393 750 000 kr anvisas på tilläggsbudget till Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m.

Sammanlagt uppgår således regeringens förslag till medel på tilläggsbudget under detta anslag till (511 905 000 + 393 750 000 =) 905 655 000 kr.

Regeringen avser att återkomma i budgetpropositionen med förslag om medel för vårterminen 1997.

Motionerna

Folkpartiet liberalerna yrkar i motion 1995/96:Ub9 yrkande 11 avslag på regeringens förslag i proposition 105 om 1 700 platser i försöksverksamhet med *kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning*. De anser bl.a. att den pågående remissomgången på betänkandet om yrkeshögskola (SOU 1995:38) borde kunna ge vägledning liksom utvärderingen av gymnasiereformen. Yrkandet innehåller inget förslag till ändrat anslagsbelopp.

I motion 1995/96:Ub7 yrkar Moderata samlingspartiet avslag på *regeringens förslag* i proposition 105 om medel under *förevarande anslag* (yrkande 1). Motionärerna föreslår i samma yrkande att 140 000 000 kr anvisas under ett

nytt anslag under littera A Skolväsendet, avseende 4 000 platser inom kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning. Basår bör enligt deras mening vara högskolans ansvar. Vidare föreslår de (yrkande 2) att 300 000 000 kr anvisas under åttonde huvudtiteln för utbildningsplatser motiverade av arbetsmarknadsskäl. Dessa medel avses kunna användas för fler utbildningsplatser såväl inom komvux som inom folkhögskolan och högskolan. Motion 1995/96: Ub11 (m) tar i anslutning till sistnämnda förslag upp folkhögskolornas goda förutsättningar att ge utbildning för arbetslösa.

I sin motion med anledning av vårpropositionens förslag till tilläggsbudget (mot. 1995/96:Fi87 yrkande 1) föreslår Moderata samlingspartiet att det av regeringen där föreslagna anslaget minskas med 267 750 000 kr motsvarande 17 000 platser inom komvux. Därmed skulle utbildningsinsatserna uppnå samma omfattning under hösten 1996 som under läsåret 1995/96, anför motionärerna.

Miljöpartiet de gröna föreslår i motion 1995/96:Jo16 (väckt med anledning av proposition 105) yrkande 2 att riksdagen på tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 skall anvisa ytterligare 50 000 000 kr utöver vad regeringen föreslagit. De ytterligare medlen skall avse åtgärder för barn med speciella läs- och skrivsvårigheter.

Kristdemokraterna föreslår i motion 1995/96:Ub10 (väckt med anledning av proposition 105) ett tillkännagivande till regeringen att antalet utbildningsplatser inom gymnasial vuxenutbildning med arbetsmarknadspolitiska medel under höstterminen 1996 skall uppgå till 42 500 (yrkande 2). Kostnaderna för de extra utbildningsplatserna skall täckas av medel som föreslagits för stipendier till elever som slutfört basår inom komvux, kvarstående medel under Arbetsmarknadsdepartementet för pendlingsstöd och starthjälp samt i övrigt under anslaget A 2 Arbetsmarknadspolitiska åtgärder (yrkande 4).

I sin motion med anledning av vårpropositionen (1995/96:Fi82 yrkande 5) föreslår Kristdemokraterna att antalet nya platser inom komvux på grund av kvalitetsskäl skall begränsas till 10 000.

Omfördelning av medel för extra åtgärder *från komvux till folkhögskolan* föreslås i motionerna 1995/96:Ub8 (m) och 1995/96:Kr6 (v) yrkande 2. Båda motionerna väcktes med anledning av proposition 105. Motionärerna påtalar att regeringens förslag där innebär att folkhögskolan får betydligt mindre anslag än för läsåret 1995/96 medan komvux inte har blivit föremål för samma reducering.

Folkpartiet liberalerna föreslår i motion 1995/96:Ub9 yrkande 5 att Skolverket skall få i uppdrag att planera försök med *basår med social inriktning för män*, i syfte att öka rekryteringen av män till vissa lärar-, vård- och omsorgsutbildningar där könsfördelningen är mycket sned.

Utbildningsutskottets bedömning

I februari 1996 lade regeringen fram en proposition om *kvalificerad yrkesutbildning* på eftergymnasial nivå (prop. 1995/96:145, bet. UbU8, rskr. 224). Remissbehandlingen av SOU 1995:38 hade då avslutats, och en sammanställning av remissyttrandena redovisades i en bilaga till propositionen. Den föreslagna utbildningen skall bidra till att tillgodose arbetslivets behov av

kompetens för en modernt organiserad produktion av varor och tjänster. Utbildningen skall förena en praktisk inriktning med fördjupade teoretiska kunskaper och ges formen av lärande i arbete på en arbetsplats under cirka en tredjedel av utbildningstiden. En försöksverksamhet skall inledas under hösten 1996 och bl.a. ge underlag för ställningstaganden till hur utbildning av detta slag kan inordnas i utbildningssystemet. Riksdagen har den 8 maj 1996 beslutat bifalla regeringens förslag i nämnda proposition. Utskottet anser mot den bakgrunden att finansutskottet bör avstyrka motion 1995/96:Ub9 yrkande 11.

Regeringens förslag om medel för utökat platsantal i komvux och för försöksverksamhet med kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning höstterminen 1996 ligger väl i linje med den långsiktiga satsning på utbildning som föreslås i vårpropositionen. Utbildningsutskottet anser denna satsning mycket angelägen. Både med hänsyn till arbetsmarknadsläget och till kompetensbehovet i samhället bör utökningen vara så stor som möjligt. Utskottet utgår från att regeringen har bedömt det möjligt att genomföra en så stor utökning som den föreslagna utan att utbildningskvaliteten blir eftersatt.

Försöksverksamheten med kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning skall inledas hösten 1996 med 1 700 platser. Ett motionsyrkande om en större dimensionering har nyligen avslagits (bet. 1995/96:UbU8). Utbildningsutskottet ser inte någon anledning att föreslå riksdagen något ändrat ställningstagande på den punkten och inte heller att anslå medel för försöksverksamheten under ett annat anslag än regeringen har föreslagit. Riksdagen bör inte ändra sitt ställningstagande vid förra riksmötet (prop. 1994/95:100 bil. 9, bet. UbU10, rskr. 256) att basår skall anordnas även inom komvux.

Utskottet anser det angeläget att kommunerna och de för lärarutbildningarna ansvariga uppmärksammar problemen för barn med speciella läs- och skrivsvårigheter. När det gäller grundskoleelever ingår detta i kommunernas skyldigheter enligt skollagen (1985:1100, 4 kap. 1 §). I målen för grundskollärarutbildningen ingår enligt högskoleförordningen (1993:100, bil. 3) att studenten skall ha sådana insikter i bl.a. specialpedagogik som krävs för att bedriva den undervisning som utbildningen är inriktad mot. Därmed måste statsmakterna kunna utgå från att läs- och skrivsvårigheter behandlas i grundskollärarutbildningen utan specialdestinerade anslag för detta.

Med det anförda förordar utbildningsutskottet att finansutskottet tillstyrker regeringens förslag i propositionerna 1995/96:105 och 1995/96:150 om anvisning av sammanlagt 905 655 000 kr på tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under anslaget Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m. Finansutskottet bör enligt utbildningsutskottets mening avstyrka motionerna 1995/96:Ub7 yrkandena 1 och 2, 1995/96:Ub10 yrkandena 2 och 4, 1995/96:Ub11, 1995/96:Jo16 yrkande 2, 1995/96:Fi87 yrkande 1 och 1995/96:Fi82 yrkande 5.

När det gäller yrkandena om *omfördelning av medel från komvux till folkhögskolan* konstaterar utskottet att regeringens förslag i vårpropositionen innebär att folkhögskolan får anslag för samma antal extra utbildningsplatser som läsåret 1995/96, nämligen för 10 000 platser. Sistnämnda förslag be-

handlas av kulturutskottet. Utbildningsutskottet anser att finansutskottet bör avstyrka motionerna 1995/96:Ub8 och 1995/96:Kr6 yrkande 2.

Utskottet anser det olyckligt att lärar-, vård- och omsorgsutbildningar inom högskolan har en mycket sned könsfördelning. Riksdagen kan enligt utskottets mening utgå från att regeringen tar initiativ till anordnande av ett *basår med social inriktning för män* om regeringen bedömer att ett sådant skulle vara en effektiv åtgärd för att ändra på könsfördelningen i de nämnda utbildningarna. Utbildningsutskottet förordar därför att finansutskottet avstyrker motion 1995/96:Ub9 yrkande 5.

Grundläggande högskoleutbildning

Regeringens förslag

Under åttonde huvudtitelns anslag C 46 Övriga utgifter inom grundutbildning finns medel anvisade för vissa särskilda åtgärder under höstterminen 1995 och vårterminen 1996 mot bakgrund av sysselsättningsläget. De särskilda åtgärderna omfattar volymökningar om sammanlagt ca 8 170 helårsplatser samt 25 000 platser i sommarkurser. De sistnämnda motsvarar ca 4 700 helårsplatser.

I proposition 1995/96:105 föreslår regeringen medel för fortsättning av de särskilda åtgärderna under höstterminen 1996. För basår inom högskolan beräknas 2 600 helårsplatser, för kurser inom de humanistiska, samhällsvetenskapliga och juridiska områdena 5 000 helårsplatser och för aspirantutbildning för arbetslösa invandrare med akademisk utbildning 1 200 helårsplatser. Inga särskilda medel föreslås för sommarkurser. Det blir enligt propositionen en angelägenhet för respektive universitet och högskola att ta ställning till den fortsatta omfattningen av sådan verksamhet inom ramen för det ordinarie utbildningsuppdraget. Regeringens förslag är att ett reservationsanslag på 173 285 000 kr anvisas på tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 till Övriga utgifter inom grundutbildning.

I den ekonomiska vårpropositionen lägger regeringen fram förslag om ytterligare medel på tilläggsbudget under detta anslag, nämligen 35 910 000 kr. Om riksdagen bifaller regeringens förslag i båda propositionerna kommer det för höstterminen 1996 att under detta anslag finnas medel till 5 500 helårsplatser inom de humanistiska, samhällsvetenskapliga och juridiska områdena, 550 helårsplatser i naturvetenskapliga och tekniska utbildningar, 3 400 platser i basår samt 1 200 platser i aspirantutbildning.

Regeringens sammanlagda förslag om anslag på tilläggsbudget uppgår till (173 285 000 + 35 910 000 =) 209 195 000 kr under detta anslag.

Regeringen avser att i budgetpropositionen återkomma med förslag om medel för vårterminen 1997 för de föreslagna platserna.

Motionerna

Motionerna 1995/96:Ub9 (fp) och 1995/96:Ub10 (kds) kritiserar regeringen för att särskilda medel inte föreslagits för *sommaruniversitet*. I den förstnämnda motionen föreslås (yrkande 1) att högskolorna skall tilldelas utbild-

ningsuppdrag som innebär att sommarkurser blir ett permanent inslag i den högre utbildningen, och (yrkande 2) att riksdagen hos regeringen skall begära förslag till finansiering av 2 000 platser i sommarkurser från sommaren 1997. I kds-motionen anfördes (yrkande 5) att regeringen även fortsättningsvis bör anslå medel till sommarkurser vid universitet och högskolor. Regeringen bör enligt motionärerna återkomma i budgetpropositionen med en ändrad inställning.

Enligt motion 1995/96:Ub9 (fp) yrkande 4 *bör samtliga basårsplatser förläggas till komvux*. Det skulle enligt motionärerna bli billigare för staten och också ge djupare samarbete och mera diskussion mellan högskolan och vuxenutbildningen. Garantin för en plats vid teknisk högskola bör enligt motionärerna bibehållas.

Försöket med *aspirantutbildning* bör enligt motion 1995/96:Ub9 (fp) yrkande 6 pågå även hösten 1997. Hösten 1996 och våren 1997 räcker inte för att få grepp över om aspirantutbildningen leder till adekvata arbeten, anser motionärerna.

Moderata samlingspartiet föreslår i motionerna 1995/96:Ub7 yrkande 4 resp. 1995/96:Fi87 yrkande 3 att riksdagen skall avslå *regeringens förslag om medel* på tilläggsbudget under detta anslag. De kritiserar bristen på långsiktighet i regeringens politik. I motion 1995/96:Ub7 sägs att basår och aspirantutbildning kan anordnas inom ramen för det anslag på 300 000 000 kr som föreslagits i yrkande 2 i samma motion och som utskottet behandlat i det föregående.

Utbildningsutskottets bedömning

När det gäller *sommaruniversitet* hänvisar utskottet till vad regeringen anför om att universitet och högskolor inom ramen för sina utbildningsuppdrag kan anordna kurser sommartid, något som utskottet ser positivt på. Utskottet utgår från att regeringen i budgetpropositionen kommer att lämna förslag till innehållet i utbildningsuppgifterna för kommande budgetår. Riksdagen bör enligt utskottets mening avvakta detta förslag. Utbildningsutskottet förordar därför att finansutskottet avstyrker motionerna 1995/96:Ub9 yrkandena 1 och 2 samt 1995/96:Ub10 yrkande 5.

Utbildningsutskottet delar inte uppfattningen att *basåret enbart borde anordnas inom komvux* och hänvisar till vad utskottet anförde om detta vid föregående riksmöte (bet. 1994/95:UbU10 s. 42). Det har visat sig vara av stort värde att universitet och högskolor har kunnat anordna basår och vid antagningen till detta samtidigt anta de sökande till den naturvetenskapliga eller tekniska högskoleutbildning som de därefter önskar genomgå. Enligt vad utskottet erfarit har de elever som genomgår basåret i komvux hittills i allmänhet inte på förhand blivit garanterade plats i den önskade högskoleutbildningen. Utbildningsutskottet förordar således att finansutskottet avstyrker motion 1995/96:Ub9 yrkande 4.

I fråga om *aspirantutbildningen* för arbetslösa invandrare med akademisk utbildning hösten 1997 och senare anser utskottet att riksdagen bör avvakta

regeringens förslag i budgetpropositionen. Utskottet förordar således att finansutskottet avstyrker motion 1995/96:Ub9 yrkande 6.

Utbildningsutskottet anser att finansutskottet bör tillstyrka *regeringens förslag om medel* på tilläggsbudget under detta anslag. De tillfälliga åtgärderna under läsåret 1996/97 som detta förslag innebär utgör inledningen till den permanenta utbyggnad av högskoleutbildningen som regeringen föreslår för perioden 1997–1999 och som utskottet i det föregående har tillstyrkt. Genom förslagen kan verksamheten under hösten 1996 utökas med bl.a. 550 platser inom naturvetenskapliga och tekniska kurser, något som utskottet finner angeläget. Likaså är det angeläget att verksamheten med basår inom högskolan kan utökas, vilket också ingår i regeringens förslag. Utskottet anser således att finansutskottet bör föreslå riksdagen att avslå motionerna 1995/96:Ub7 yrkande 4 och 1995/96:Fi87 yrkande 3 och att till Övriga utgifter inom grundutbildning på tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 anvisa 209 195 000 kr.

Vissa ersättningar för klinisk utbildning och forskning

Regeringen föreslår i den ekonomiska vårpropositionen att ytterligare 775 016 000 kr skall anvisas på tilläggsbudget under anslaget Vissa ersättningar för klinisk utbildning och forskning. Anledningen är omläggningen av det statliga budgetåret, som tillsammans med gällande avtal om samarbete om läkarutbildning och forskning m.m. resp. om samarbete om tandläkarutbildning och forskning m.m. innebär att staten under budgetåret 1995/96 skall utge ersättning för två hela år. I budgetpropositionen 1995 förbisågs detta, varför medel bara beräknades för ett och ett halvt år.

Den ökade belastning som detta innebär för statsbudgeten och därmed för statens upplåningsbehov och ränteutgifter finansieras bl.a. av att den minskade dimensioneringen på läkar- och tandläkarutbildningen minskar belastningen på detta anslag. Vidare gör regeringen en indragning av reserverade medel (ca 65 mkr) på anslaget C 45 Vissa särskilda utgifter inom universitet och högskolor m.m.

Utbildningsutskottet konstaterar att staten genom avtal förbundit sig att utge ersättning för helt år den 15 juli varje år. Därför föreslår utskottet att finansutskottet tillstyrker regeringens förslag om medel på tilläggsbudget under detta anslag.

I motion 1995/96:Fi101 (fp) föreslår motionären att riksdagen hos regeringen skall begära en *utvärdering av om de s.k. ALF-medlen används på rätt sätt*. Med ALF-medel (även kallade LUA-medel) avses just de ersättningar för klinisk utbildning och forskning som staten utbetalar från förevarande anslag till berörda landsting och kommuner. Motionären lyfter fram vad som anförts i Forskningsfinansieringsutredningens betänkande (Forskning och pengar, SOU 1996:29) om svårigheterna att värdera vad staten får ut av detta anslag. Det verkar enligt motionären som om fakulteterna inte har fått det inflytande och de valmöjligheter som var avsikten med den förändring av tekniken för utbetalning som beslutades efter förslag i 1990 års forskningsproposition (prop. 1989/90:90, bet. UbU25, rskr. 328).

Utbildningsutskottet utgår från att Forskningsfinansieringsutredningens förslag och remissyttrandena över detta kommer att vara viktiga underlag för den aviserade forskningspropositionen hösten 1996. Vid föregående riksmöte behandlade utskottet tre motioner om översyn av läkarutbildningsavtalet (bet. 1994/95:UbU15 s. 84). Utskottet anförde då att de av motionärerna påtalade problemen enligt vad utskottet erfarit var uppmärksammade inom Utbildningsdepartementet. Enligt vad utbildningsutskottet nu erfarit har senare även Finansdepartementet visat intresse för frågan om pensionsåtagandet när det gäller personal som finansieras av detta anslag. Vidare har sättet att tilldela resurser för grundutbildning bl.a. av läkare och tandläkare helt lagts om sedan nu gällande avtal slöts. Utskottet utgår därför från att regeringen kommer att ta initiativ till översyn av avtalen. Finansutskottet bör således enligt utbildningsutskottets mening avstyrka motionen.

Studiehjälp

Regeringen föreslår i proposition 105 att riksdagen på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1995/96 skall anvisa ett *förslagsanslag* på 2 880 000 kr. Medlen avser studiehjälp till 1 000 elever under 20 år som genomgår basår inom komvux inom ramen för regeringens förslag under anslaget Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m.

I motion 1995/96:Ub7 (m) yrkande 5 yrkar Moderata samlingspartiet avslag på detta förslag, i konsekvens med sitt avslagsyrkande när det gäller basår inom komvux.

Utbildningsutskottet, som i det föregående har tillstyrkt regeringens förslag om medel till extra platser för bl.a. basår inom komvux höstterminen 1996, anser att finansutskottet bör tillstyrka regeringens förslag om medel på tilläggsbudget under anslaget Studiehjälp och således avslå motion 1995/96:Ub7 yrkande 5.

I budgetpropositionen 1995 (prop. 1994/95:100 bil. 9 s. 56 och 306, bet. SfU12, rskr. 278) föreslogs att ett *stipendium* på 10 000 kr skulle ges *till studerande som fullföljt basår inom komvux*. Förslaget bifölls och medel anvisades under anslaget Studiehjälp. I proposition 105 anför regeringen att stipendiet skall bibehållas. Eftersom stipendierna utbetalas efter genomgången utbildning – för dem som börjar hösten 1996 alltså efter utgången av år 1996 – avser regeringen att återkomma med medel till stipendierna i budgetpropositionen.

Invändningar mot stipendiet framförs i tre motioner, nämligen 1995/96:Ub7 (m) yrkande 6, 1995/96:Ub9 (fp) yrkande 3 och 1995/96:Ub10 (kds) yrkande 3. Motionärerna vidhåller sin förra året framförda åsikt att sådana stipendier inte bör finnas (jfr bet. 1994/95:SfU12 res. 12).

Utbildningsutskottet erinrar om att basåret anordnas i komvux för att öka den geografiska spridningen av möjligheter att nå behörighet till naturvetenskapliga och tekniska studier. Stipendiet har inrättats för att stimulera intresset för sådana studier. Detta anser utskottet angeläget. Utbildningsutskottet anser därför att finansutskottet bör avstyrka motionerna 1995/96:Ub7 yrkande 6, 1995/96:Ub9 yrkande 3 och 1995/96:Ub10 yrkande 3.

Regeringen föreslår i proposition 105 att 286 135 000 kr skall anvisas på tilläggsbudget under anslaget Studiemedel m.m. I den ekonomiska vårpropositionen föreslår regeringen ytterligare 134 000 000 kr på tilläggsbudget under samma anslag. Förslagen motsvarar de ytterligare utbildningsplatser som föreslagits under anslagen Bidrag till viss verksamhet i det kommunala skolväsendet m.m. samt Övriga utgifter inom grundutbildning och som utskottet i det föregående har tillstyrkt, samt de i samma proposition föreslagna extra platserna i folkhögskolan. Regeringen räknar med att hälften av eleverna i komvux och i folkhögskolan kommer att välja att finansiera sina studier med studiemedel. Sammanlagt föreslår alltså regeringen att ytterligare (286 135 000 + 134 000 000 =) 420 135 000 kr skall anvisas på tilläggsbudget under detta anslag.

Moderata samlingspartiet föreslår i motion 1995/96:Fi87 yrkande 4 ett mindre belopp än regeringen föreslagit, i konsekvens med förslaget i samma motion om ett mindre antal utbildningsplatser i komvux och om avslag på regeringens förslag i vårpropositionen om medel på tilläggsbudget under anslagen Bidrag till folkbildningen och Övriga utgifter inom grundutbildning. Motionärerna föreslår ett belopp som är 102 000 000 kr lägre än regeringen föreslagit.

Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet tillstyrker regeringens båda förslag och avstyrker motionsyrkandet.

Vuxenstudiestöd

Regeringen föreslår i proposition 105 att 475 575 000 kr skall anvisas på tilläggsbudget under anslaget Vuxenstudiestöd m.m. I den ekonomiska vårpropositionen föreslår regeringen ytterligare 328 666 000 kr på tilläggsbudget under samma anslag. Förslagen motsvarar de ytterligare utbildningsplatser som föreslagits under anslaget Bidrag till viss verksamhet i det kommunala skolväsendet m.m. samt anslaget Bidrag till folkbildningen. Regeringen räknar med att hälften av de studerande på de extra platserna i komvux och i folkhögskolan kommer att välja att finansiera sina studier med särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (svuxa). Sammanlagt föreslår regeringen alltså ytterligare (475 575 000 + 328 666 000 =) 804 241 000 kr på tilläggsbudget under detta anslag.

I konsekvens med sitt ställningstagande till de av regeringen i vårpropositionen föreslagna platserna föreslår Moderata samlingspartiet i motion 1995/96:Fi87 yrkande 5 att riksdagen under detta anslag skall anvisa 237 000 000 kr mindre än regeringen föreslagit.

I motion 1995/96:Fi80 (v) yrkande 14 föreslår Vänsterpartiet att riksdagen på tilläggsbudget skall anvisa ytterligare 90 000 000 kr utöver vad regeringen föreslagit, för att barntillägget i svux och svuxa skall kunna återinföras tillfälligt. Motionärerna anser principiellt inte att barntillägg är bra, men de konstaterar att barntillägget nu avskaffats utan att vuxenstudiestödet höjts, vilket drabbat svaga grupper.

Utbildningsutskottet erinrar om att riksdagen nyligen (prop. 1995/96:105, bet. SfU5, rskr. 21) har avslagit motionsyrkanden i samma ärende. Med hänvisning därtill förordar utskottet att finansutskottet avstyrker motion 1995/96:Fi80 yrkande 14. Utskottet, som i det föregående har förordat att finansutskottet skall tillstyrka regeringens förslag om ytterligare platser, förordar att finansutskottet också tillstyrker regeringens båda förslag om medel på tilläggsbudget under anslaget Vuxenstudiestöd m.m. samt avstyrker motion 1995/96:Fi87 yrkande 5.

Övrigt

Moderata samlingspartiet föreslår i motion 1995/96:Fi87 yrkande 6 ett tillkännagivande om *behovet av en utbildningspolitik som karakteriseras av långsiktighet, stabilitet och kvalitetstänkande*. Regeringens utbildningspolitiska åtgärder präglas enligt motionärerna av ryckighet och kortsiktighet, något som demonstreras av att regeringen i vårpropositionen modifierar sina egna förslag från proposition 105.

Utbildningsutskottet erinrar om att regeringen hösten 1995 i proposition 1995/96:25 aviserade ett omfattande program för utbildning och kompetensutveckling. I vårpropositionen konkretiseras denna satsning med förslag om dimensioneringsökningar under vart och ett av budgetåren 1997–1999. Utskottet valde för egen del att skjuta upp behandlingen av regeringens första förslag till tilläggsbudget (prop. 1995/96:105) till dess att även vårpropositionen lagts fram, för att kommuner och högsolor skulle få en samlad bild av vilka resurser som kommer att stå till förfogande för höstterminen 1996.

Med hänvisning till det anförda förordar utbildningsutskottet att finansutskottet avstyrker motion 1995/96:Fi87 yrkande 6.

Stockholm den 15 maj 1996

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

I beslutet har deltagit: Jan Björkman (s), Beatrice Ask (m), Eva Johansson (s), Ingegerd Wärnersson (s), Rune Rydén (m), Agneta Lundberg (s), Torgny Danielsson (s), Ulf Melin (m), Margitta Edgren (fp), Britt-Marie Danestig-Olofsson (v), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Gunnar Goude (mp), Nalin Baksi (s), Nils-Erik Söderqvist (s), Catherine Persson (s), Michael Stjernström (kds) och Karin Israelsson (c).

1. Utgiftsområde 15: Studiestöd och Utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning

Beatrice Ask, Rune Rydén, Ulf Melin och Hans Hjortzberg-Nordlund (alla m) anser att yttrandet i rubricerade avsnitt under rubriken Utbildningsutskottets bedömning från och med det stycke som börjar ”Det ankommer på” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar inte regeringens uppfattning att de omfattande satsningar på utbildning som är nödvändiga framför allt bör få karaktären av kvantitativa satsningar på vuxenutbildningen och högskoleutbildningen. Den huvudsakliga inriktning på satsningen som förordas i motion 1995/96:Fi78 bör enligt utskottet ligga till grund för beräkningen av de båda berörda utgiftsområdena, vilken utskottet därmed ställer sig bakom. Det är angeläget att den förnyelse och utbyggnad av utbildningsväsendet som sattes i gång på initiativ av den borgerliga regeringen fortsätter. Under åren 1991–1994 genomfördes väsentliga förändringar av utbildningssystemet i syfte att göra vårt land bättre rustat för att möta de nya utbildningskraven. Det är med oro som utskottet nu kan konstatera att centrala delar av dessa förändringar har saboterats av regeringen under de två senaste åren.

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motion 1995/96:Fi78 att satsningen på utbildning och forskning bör ha fyra huvudinslag. För det första krävs en rejäl insats för att rusta upp kvaliteten i grundskolan. Som ett medel att öka kvaliteten bör arbetet för en ökad valfrihet i skolan ges högsta prioritet. En fruktbärande konkurrens och variationsrikedom i undervisningen främjas bäst om skolor med olika inriktning, arbetssätt och huvudmän kan verka sida vid sida. Införandet av en nationell skolpeng skulle göra valfriheten reell för alla och innebära att staten tar ett huvudansvar för skolans finansiering. Skolpengen skall tilldelas alla skolor som uppfyller kvalitetskraven, fristående lika väl som kommunala. En sådan ordning skulle garantera att alla skolor behandlas lika oavsett huvudman. Kvalitetskontrollen inom hela skolväsendet bör skärpas. För att stärka uppföljningen, utvärderingen och tillsynen bör dessa uppgifter sammanföras och hanteras inom en ny särskild myndighet. Skolverket och SIH bör läggas samman, varigenom bl.a. de centrala myndigheternas förvaltningsroll kan bli tydligare.

För det andra bör satsningen på den eftergymnasiala utbildningen inriktas på att öka examinationsfrekvensen och på en utbyggnad av den kvalificerade yrkesutbildningen. Den högre utbildningens utbyggnad måste ske med beaktande av utbildningens kvalitet. Detta kan medföra att takten i utbyggnaden dras ned i jämförelse med regeringens förslag för att möjliggöra en period av kvalitetskonsolidering.

Utskottet – för det tredje – motsätter sig med bestämdhet regeringens planer på besparingar på forskningsområdet och de ingrepp i fria forskningsstiftelser som aviseras i propositionen för att balansera besparingarna. Till skillnad från regeringen hävdar utskottet att även högre utbildning och forskning gynnas av valfrihet och konkurrens. Detta uppnås bl.a. genom fler enskilda

universitet och högskolor samt uppmuntrande av alternativa finansieringsformer, t.ex. fristående forskningsstiftelser.

Ett fjärde centralt område, där utskottet vill se viktiga förändringar, är vuxenutbildningen. För att vuxna skall kunna studera är det viktigt att utbildning i olika former med möjlighet till olika studietakt utvecklas. Utbildningen bör kunna kombineras med arbete eller annan verksamhet. Företag och enskilda bör ta ett ökat ansvar för kompetensutvecklingen. Finansieringen av sådan utbildning kan möjliggöras genom att ett eget sparande för utbildning underlättas. Praktiskt bör detta ske genom att den enskilde erbjuds att skattefritt sätta av en del av lönen till ett personligt utbildningskonto. Ett sådant system skulle bereda fler människor möjlighet till utbildning till en avsevärt lägre kostnad för staten.

Med hänvisning till vad utbildningsutskottet nu anfört bör finansutskottet tillstyrka bifall till yrkandena 5 och 15 i motion 1995/96:Fi78 såvitt dessa avser utbildningsutskottets beredningsområde. Finansutskottet bör därjämte avstyrka regeringens förslag samt motionerna 1995/96:Fi79 yrkandena 4 och 12, 1995/96:Fi80 yrkande 6, 1995/96:Fi81 yrkandena 4, 37 och 38, 1995/96:Fi82 yrkande 7 samt 1995/96:Fi95, allt i motsvarande delar.

2. Utgiftsområde 15: Studiestöd och Utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning

Margitta Edgren (fp) anser att yttrandet i rubricerade avsnitt under rubriken Utbildningsutskottets bedömning från och med det stycke som börjar ”Det ankommer på” bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar inledningsvis – i likhet med vad som anförs i motion 1995/96:Fi79 – att det stora antalet platser som föreslås för den närmaste treårsperioden avser platser som till stor del redan finns i utbildningssystemet. Utskottet välkomnar dock den satsning som ändå sker och att de tidigare tillförda platserna nu permanentas. Emellertid röjer regeringen en njugg inställning till folkhögskolor och studieförbund. Det finns enligt utskottet goda skäl att styra över en del av satsningen på komvux till folkhögskolorna. Detta bör regeringen beakta vid den slutliga beräkningen av de båda nu berörda utgiftsområdena och anslagen inom dessa inför budgetpropositionen.

Utskottet ser en stor utmaning för statsmakterna att kvalitetssäkra de satsningar på utbildning som skett sedan slutet av 1980-talet. Det gäller såväl tillgång på kunniga lärare som tillgång på ändamålsenliga lokaler av hög standard. För att bl.a. göra det möjligt att nyttja dyra lokaler och dyr utrustning effektivare ställer sig utskottet bakom tanken som framförs i motion 1995/96:Fi79 att en ordning med tre terminer införs för den högre utbildningen. Härigenom skulle även uppnås att studietiden kan avkortas och de studerandes studieskulder minskas. Utskottet vill betrakta sommaruniversitet som en form för en tredje termin. Därför bör sommaruniversitet bli ett permanent inslag i systemet för den högre utbildningen.

Utskottet finner liksom motionärerna i samma motion stora fördelar i obligatorisk skolstart för sexåringar och att grundskolan blir tioårig. Det finns stora pedagogiska fördelar för barn att börja skolan tidigare än i dag. När det

gäller gymnasieskolan ställer sig utskottet också bakom tanken på en mer flexibelt utformad studiegång, ett system med ”moduler” i enlighet med vad som förordas i motionen. De som av olika anledningar föredrar kortare studietid i tonåren skall kunna komma tillbaka senare i livet och slutföra sin utbildning vid t.ex. komvux (”gymnasiebank”). För detta krävs ett fördjupat samarbete mellan ungdomsskolan och komvux.

Beträffande utgiftsområde 15 vill utskottet instämma i vad i motion 1995/96:Fi79 anförts om de allvarliga effekterna av att det särskilda barn-tillägget i svux och svuxa har tagits bort. Vidare tillstyrker utskottet förslaget i motionen att lånedelen i utbildningsbidragen återinförs. Detta medför en besparing på 1,2 miljarder kronor för vart och ett av åren under den kommande treårsperioden.

Slutligen vill utbildningsutskottet fästa finansutskottets uppmärksamhet på vad i motionen (yrkande 12) förordas om bl.a. kompetensutveckling genom ”återlånarätt” i pensionssystemet. Motionärerna beskriver ett sådant system i anslutning till att deras förslag om ”en årslön på kontot” redovisas i motionen. Syftet med det senare är att stimulera ett enskilt och målinriktat sparande. Såvitt avser utbildningsutskottets beredningsområde har utskottet inget att erinra mot vad motionärerna anför. De utbildningspolitiska effekterna av de båda förslagen förefaller uppenbara; individen kan med tryggad ekonomi återkomma till studier och under ett år på eget ansvar genomgå utbildning motsvarande minst 30 poäng.

Utbildningsutskottet anser att finansutskottet bör föreslå riksdagen att med anledning av motionerna 1995/96:Fi79 yrkandena 4 och 12 samt 1995/96:Fi95 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet nu har anfört. Finansutskottet bör därjämte avstyrka regeringens förslag och motionerna 1995/96:Fi78 yrkandena 5 och 15, 1995/96:Fi80 yrkande 6, 1995/96:Fi81 yrkandena 4, 37 och 38 samt 1995/96:Fi82 yrkande 7 i de delar regeringens förslag och yrkandena avser utbildningsutskottets beredningsområde.

3. Utgiftsområde 15: Studiestöd och Utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning

Britt-Marie Danestig-Olofsson (v) anser att yttrandet i rubricerade avsnitt under rubriken Utbildningsutskottets bedömning från och med det stycke som börjar ”Det ankommer på” bort ha följande lydelse:

Utbildningsutskottet ansluter sig till uppfattningen som redovisas i motion 1995/96:Fi80 att riksdagen inte bör godkänna de ramar för utgiftsområdena 15 och 16 som regeringens beräkningar lett fram till och instämmer därmed i motionärernas bedömning att nivåerna är alltför låga. Utskottet räknar med att kunna återkomma till en slutlig beräkning av utgiftsområdena till hösten gjord på basis av ett väsentligt högre beräknat tak för de totala statliga utgifterna. Som riktlinjer för en sådan beräkning bör i allt väsentligt gälla vad som förordas i motion 1995/96:Fi80 och vad utbildningsutskottet i anslutning till den anför i det följande.

Av de beräknade platserna i komvux bör ca 5 000 platser föras över till folkhögskolorna.

Utskottet finner det olyckligt att förutsätta besparingar inom utgiftsområde 15, innan Studiestödskommittén ens har hunnit slutföra sitt arbete och riksdagen än mindre har kunnat ta ställning till förslag från regeringen på grundval av kommitténs arbete. Även mot bakgrund av de av regeringen föreslagna utbildningssatsningarna förefaller de önskade besparingarna märkliga.

– Utskottet tillstyrker förslaget i motion 1995/96:Fi80 att barntillägget i svux och svuxa skall återinföras i avvaktan på Studiestödskommitténs förslag om ett nytt samlat studiestödssystem. I ett sådant system bör ersättningsnivåerna ligga på en så hög nivå att ett övergångsvis återinfört barntillägg kan slopas.

Utskottet noterar den av regeringen föreslagna omfattande besparingen på forskningsområdet under den kommande treårsperioden. Det rör sig om närmare 2 miljarder kronor, inberäknat det löpande besparingsprogrammet. Utskottet anser att det är osäkert att utgå från att besparingarna kan kompenseras med medel från de forskningsstiftelser som tillkom vid löntagarfondernas avveckling. Finansutskottet bör ställa sig avvaktande till regeringens förslag i denna del. Utbildningsutskottet vill emellertid som sin uppfattning framhålla att forskningsstiftelserna inte bör bibehållas i sin nuvarande form.

Utskottet förordar slutligen att finansutskottet avstyrker den del av regeringens förslag till beräkning av utgiftsområde 16 som avser en nedskärning av statens åtagande beträffande fortbildning av lärare inom skolväsendet.

Med hänvisning till vad utbildningsutskottet nu anfört bör finansutskottet tillstyrka motion 1995/96:Fi80 yrkande 6 och begära att riksdagen med bifall till motionen som sin mening ger regeringen till känna vad utbildningsutskottet har anfört. Finansutskottet bör därjämte avstyrka bifall till regeringens förslag i nu berörd del samt berörda delar av motionerna 1995/96:Fi78 yrkandena 5 och 15, 1995/96:Fi79 yrkandena 4 och 12, 1995/96:Fi81 yrkandena 4, 37 och 38, 1995/96:Fi82 yrkande 7 och 1995/96:Fi95.

4. Utgiftsområde 15: Studiestöd och Utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning

Gunnar Goude (mp) anser att yttrandet i rubricerat avsnitt under rubriken Utbildningsutskottets bedömning från och med det stycke som börjar ”Det ankommer på” bort ha följande lydelse:

Utbildningsutskottet anser att den av regeringen föreslagna utbildningssatsningen är viktig och ser särskilt positivt på att tillfälliga arbetsmarknadsåtgärder nu förvandlas till en långsiktig förstärkning av reguljär utbildning. Utbildningssatsningen bör dock ske med bibehållna högt ställda krav på kvalitet. Utskottet har inget att erinra mot den i propositionen redovisade preliminära beräkningen av ramarnas omfattning för utgiftsområdena 15 och 16. Finansutskottet bör dock – i enlighet med vad som förordas i motion 1995/96:Fi81 – föreslå att riksdagen genom ett tillkännagivande till regeringen ställer sig bakom följande åtgärder såvitt avser utgiftsområde 16.

När det gäller stöd till elever med läs- och skrivsvårigheter bör regeringen i den kommande budgetpropositionen föreslå att 50 miljoner kronor anvisas

utöver vad som anvisats hittills för pedagogiska hjälpmedel och aktiv hjälp för dessa elever.

En genomgripande förändring av yrkesutbildningen bör finansieras genom överföring av vissa medel från universitet och högskolor samt genom en aktiv insats från näringslivet och delar av den offentliga tjänstesektorn.

Slutligen bör riksdagen ta fasta på förslaget i motion 1995/96:Fi81 att förstärka grundforskningen och forskarutbildningen genom överföring av medel som frigörs genom ett grundforskningsavdrag om 5 % på alla forskningsmedel inom den tillämpade forskningen. Medlen bör användas till en förstärkning av fakultetsanslagen och där i första hand möjliggöra ett ökat antal doktorandtjänster. Regeringen bör efter utredning återkomma med förslag om formerna för en sådan transferering. Den kan beräknas uppgå till ungefär 2 miljarder kronor. Riksdagen bör då kunna ta ställning till den justering av ramarna för vissa utgiftsområden som blir följden av den av utbildningsutskottet nu förordade åtgärden.

Med hänvisning till det anförda föreslår utbildningsutskottet att finansutskottet skall tillstyrka regeringens förslag och motion 1995/96:Fi81 yrkande 4 i nu berörd del samt yrkandena 37 och 38 i samma motion. Motionerna 1995/96:Fi78 yrkandena 5 och 15, 1995/96:Fi79 yrkandena 4 och 12, 1995/96:Fi80 yrkande 6, 1995/96:Fi82 yrkande 7 samt 1995/96:Fi95 bör avstyrkas i nu berörda delar.

5. Utgiftsområde 15: Studiestöd och Utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning

Michael Stjernström (kds) anser att yttrandet i rubricerade avsnitt under rubriken Utbildningsutskottets bedömning från och med det stycke som börjar ”Det ankommer på” bort ha följande lydelse:

Utbildningsutskottet ansluter sig till uppfattningen i motion 1995/96:Fi82 att satsningar på utbildning inte kan vara konjunkturbetingade i någon större omfattning. Därför stöder utskottet regeringens förslag när det gäller omvandlingen av de tillfälliga platserna till permanenta platser. Enligt utskottets uppfattning har kringresurser i form av kvalificerade lärare, välutrustade bibliotek, platser för självstudier och andra lokaler inte tillförts i samma omfattning som antalet nya platser har ökat sedan år 1988. Risken är därför stor att kvaliteten i undervisningen blir lidande, om ytterligare platser tillförs i alltför snabb takt. Utskottet förordar därför, i likhet med vad som anförs i motion 1995/96:Fi82, en något långsammare takt när det gäller tillkomsten av antalet nya platser inom komvux för år 1997 och inom högskolan för åren 1998 och 1999. Resurser för studiemedel bör minskas i motsvarande grad.

Utskottet ser med oro hur kommunerna av ekonomiska skäl tvingas öka antalet elever per klass och dra ned på den personal som är till för elever med särskilt behov av stöd. Kommunerna måste bidra med en stor utbildnings-satsning redan på grundskole- och gymnasieskolenivå. Utbildningsutskottet vill därför att finansutskottet tar fasta på de förslag i motion 1995/96:Fi82 som syftar till att stärka kommunsektorn med 5,8 miljarder kronor. Ett ökat ekonomiskt utrymme för kommunerna skulle göra det möjligt för dem att

göra nödvändiga satsningar eller att åtminstone hejda nedskärningarna inom skolans område.

Utskottet tillstyrker förslaget i samma motion om en annan fördelning än den av regeringen föreslagna när det gäller medel för vuxenutbildningen. En större ökning bör göras av antalet platser vid folkhögskolor och studieförbund.

Riksdagen bör till hösten anvisa medel för att återinföra barntillägget i det särskilda vuxenstudiestödet för arbetslösa. Vidare bör riksdagen vid behandlingen av budgeten för nästa år inte anvisa medel för stipendier på 10 000 kr för dem som genomgått basåret i komvux. Likaså bör det särskilda s.k. N/T-stödet avvecklas. Enligt utskottets uppfattning, slutligen, bör studiemedel beviljas i relation till studieresultat.

Med det anförda har utbildningsutskottet inget att erinra mot den i motion 1995/96:Fi82 redovisade beräkningen av ramarna för utgiftsområdena 15 och 16 och föreslår således att finansutskottet tillstyrker yrkande 7 i motionen i motsvarande del. Finansutskottet bör därjämte avstyrka regeringens förslag i berörd del samt motionerna 1995/96:Fi78 yrkandena 5 och 15, 1995/96:Fi79 yrkandena 4 och 12, 1995/96:Fi80 yrkande 6, 1995/96:Fi81 yrkandena 4, 37 och 38 samt 1995/96:Fi95, alla yrkanden i nu berörda delar.

6. Kvalificerad yrkesutbildning

Margitta Edgren (fp) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m. som börjar med "I februari" och slutar med "yrkande 11" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill peka på att det pågår utredningar inom området för livslångt lärande och kunskapslyft. Regeringen bör invänta resultaten från dessa utredningar innan försöksverksamhet med *kvalificerad yrkesutbildning* inleds. Förutsättningarna för verksamheten bör ges klarare konturer innan 1 700 studerande deltar i utbildningen. Vad utbildningsutskottet här anfört bör finansutskottet föreslå riksdagen att med anledning av motion 1995/96:Ub9 yrkande 11 som sin mening ge regeringen till känna.

7. Medel för utökat platsantal inom komvux m.m.

Beatrice Ask, Rune Rydén, Ulf Melin och Hans Hjortzberg-Nordlund (alla m) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m. som börjar med "Regeringens förslag" och slutar med "1995/96:Fi82 yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Regeringen har lämnat förslag om medel under detta anslag först i proposition 105 och sedan i vårpropositionen på ett sätt som tvingar kommunerna till en ryckighet i planeringen. Detta riskerar att ha negativa följder för utbildningens kvalitet. Medel bör enligt utskottets mening anvisas under detta anslag för ca 43 300 platser i komvux, en volym som motsvarar innevarande läsårs. Basår bör inte anordnas inom komvux utan inom högskolan. För

försöksverksamhet med kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning bör ett nytt anslag inrättas och medel anvisas för 4 000 platser under hösten 1996. För detta beräknar utskottet ett anslag på 70 000 000 kr.

Utskottet anser — — — (= utskottet) — — — för detta.

Med det anförda förordar utbildningsutskottet att finansutskottet föreslår riksdagen att med anledning av regeringens förslag och motionerna 1995/96: Ub7 yrkande 1, 1995/96:Ub10 yrkande 2 samt 1995/96:Fi87 yrkande 1 och med avslag på motionerna 1995/96:Ub7 yrkande 2, 1995/96:Ub10 yrkande 4, 1995/96:Ub11, 1995/96:Jo16 yrkande 2 och 1995/96:Fi82 yrkande 5 på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1995/96 *dels* till Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m. anvisar ett förslagsanslag på 608 365 000 kr, *dels* till Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning anvisar ett reservationsanslag på 70 000 000 kr.

8. Medel för utökat platsantal inom komvux m.m.

Gunnar Goude (mp) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m. som börjar med ”Utskottet anser” och slutar med ”1995/96:Fi82 yrkande 5” bort ha följande lydelse:

På grund av skolans omorganisation och de kraftiga nedskärningarna av skolornas anslag i många kommuner har de svagare barnen hamnat i en försämrad situation. Det gäller t.ex. barn med speciella läs- och skrivsvårigheter. Utskottet anser det angeläget att kommunerna och lärarutbildningarna uppmärksammar problemen för dessa barn. När det gäller grundskoleelever ingår detta i kommunernas skyldigheter enligt skollagen (1985:1100, 4 kap. 1 §). I målen för grundskollärarutbildningen ingår enligt högskoleförordningen (1993:100, bil. 3) att studenten skall ha sådana insikter i bl.a. specialpedagogik som krävs för att bedriva den undervisning som utbildningen är inriktad mot. Utskottet anser att riksdagen för att stimulera kommuner och lärarutbildningar till bättre insatser på detta område bör anvisa 50 000 000 kr under detta anslag.

Med det anförda förordar utbildningsutskottet att finansutskottet med bifall till motion 1995/96:Jo16 yrkande 2, med anledning av regeringens förslag i propositionerna 1995/96:105 och 1995/96:150 och med avslag på motionerna 1995/96:Ub7 yrkandena 1 och 2, 1995/96:Ub10 yrkandena 2 och 4, 1995/96:Ub11, 1995/96:Fi87 yrkande 1 och 1995/96:Fi82 yrkande 5 föreslår riksdagen att anvisa sammanlagt 955 655 000 kr på tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under anslaget Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m.

9. Medel för utökat platsantal inom komvux m.m.

Michael Stjernström (kds) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m. som börjar med

”Regeringens förslag” och slutar med ”1995/96:Fi82 yrkande 5” bort ha följande lydelse:

1995/96:UbU6y

Regeringens förslag om medel för utökat platsantal i komvux och för försöksverksamhet med kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning höstterminen 1996 ligger väl i linje med den långsiktiga satsning på utbildning som föreslås i vårpropositionen. Utbildningsutskottet anser denna satsning mycket angelägen både med hänsyn till arbetsmarknadsläget och till kompetensbehovet i samhället. Av kvalitetsskäl vill utskottet dock se en lägre utbyggnadstakt än regeringen föreslagit. Utskottet förordar att antalet extra platser i komvux (förutom platserna för basår och kvalificerad yrkesutbildning) begränsas till 41 300, vilket medför att medelsanvisningen bör minskas med 210 930 000 kr i förhållande till regeringens förslag.

Försöksverksamheten med --- (=utskottet) --- inom komvux.

Utskottet anser --- (=utskottet) --- för detta.

Med det anförda förordar utbildningsutskottet att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Fi82 yrkande 5 och med anledning av regeringens förslag i propositionerna 1995/96:105 och 1995/96:150 anvisa sammanlagt 694 725 000 kr på tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under anslaget Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m. Finansutskottet bör enligt utbildningsutskottets mening avstyrka motionerna 1995/96:Ub7 yrkandena 1 och 2, 1995/96:Ub10 yrkandena 2 och 4, 1995/96:Ub11, 1995/96:Jo16 yrkande 2 och 1995/96:Fi87 yrkande 1.

10. Basår med social inriktning för män

Margitta Edgren (fp) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Bidrag till viss verksamhet inom det kommunala skolväsendet m.m. som börjar med ”Utskottet anser det olyckligt” och slutar med ”yrkande 5” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det oacceptabelt att lärar-, vård- och omsorgsutbildningar inom högskolan har en mycket sned könsfördelning. För att råda bot på denna bör beredskap finnas för att inrätta ett basår för män med inriktning mot sådana utbildningar. Därvid bör man utnyttja Skolverkets möjlighet att omfördela resurser som inte fullt ut kan utnyttjas av komvux för vanlig gymnasial vuxenutbildning. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Ub9 yrkande 5 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

11. Sommaruniversitet

Margitta Edgren (fp), Britt-Marie Danestig-Olofsson (v) och Michael Stjernström (kds) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Grundläggande högskoleutbildning som börjar med ”När det gäller” och slutar med ”yrkande 5” bort ha följande lydelse:

När det gäller *sommaruniversitet* delar utskottet motionärernas uppfattning att det är en bra utbildningsform som bör bli ett permanent inslag i högskolans verksamhet. Regeringen bör införa sommarkurser i utbildningsuppdraget till universitet och högskolor och återkomma till riksdagen med förslag om medel för detta fr.o.m. budgetåret 1997. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motionerna 1995/96:Ub9 yrkande 1 och 1995/96:Ub10 yrkande 5 samt med anledning av motion 1995/96:Ub9 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet anför.

12. Förläggning av samtliga basårsplatser till komvux

Margitta Edgren (fp) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Grundläggande högskoleutbildning som börjar med "Utbildningsutskottet delar inte" och slutar med "yrkande 4" bort ha följande lydelse:

Utbildningsutskottet delar uppfattningen att *samtliga basårsplatser skall inrättas i komvux*. Skälet är att där finns vana vid och erfarenhet av att genomföra gymnasieutbildning för vuxna. Utbildning i komvux är också billigare för staten än högskoleutbildning. De som genomgår basåret i komvux skall garanteras plats i teknisk högskoleutbildning på samma sätt som i dag sker när basår genomförs inom högskolan. Det förutsätter ett djupare samarbete mellan högskolan och vuxenutbildningen och mera diskussion om ämnen och kravnivåer, vilket utskottet finner önskvärt. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Ub9 yrkande 4 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

13. Aspirantutbildning

Margitta Edgren (fp) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Grundläggande högskoleutbildning som börjar med "I fråga om" och slutar med "yrkande 6" bort ha följande lydelse:

I fråga om *aspirantutbildning* för arbetslösa invandrare delar utskottet uppfattningen att försöksverksamheten måste fortgå längre än vårterminen 1997 för att det skall vara möjligt att bedöma om denna utbildningsform leder till adekvata arbeten. Detta bör finansutskottet föreslå riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Ub9 yrkande 6 som sin mening ge regeringen till känna

14. Medelsanvisning till Övriga utgifter inom grundutbildning

Beatrice Ask, Rune Rydén, Ulf Melin och Hans Hjortzberg-Nordlund (alla m) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Grundläggande högskoleutbildning som börjar med "Utbildningsutskottet anser" och slutar med "209 195 000 kr" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att finansutskottet endast bör tillstyrka medel på tilläggsbudget under detta anslag för dels 1 200 platser i aspirantutbildning, dels 1 500 platser i basår inom högskolan. För detta behövs för hösten 1996 ett belopp på 75 030 000 kr. Utbildningsutskottet förordar således att finansutskottet föreslår riksdagen att med anledning av regeringens förslag och med avslag på motionerna 1995/96:Ub7 yrkande 4 och 1995/96:Fi87 yrkande 3 på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1995/96 till Övriga utgifter inom grundutbildning anvisa ett reservationsanslag på 75 030 000 kr.

15. Utvärdering av ALF-medlen

Margitta Edgren (fp) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Vissa ersättningar för klinisk utbildning och forskning som börjar med "Utbildningsutskottet utgår" och slutar med "avstyrka motionen" bort ha följande lydelse:

Utbildningsutskottet delar motionärens uppfattning att en utvärdering bör göras av den omläggning som skedde år 1990 av tekniken för statens betalning till landsting och kommuner av ersättning för klinisk utbildning och forskning. Utskottet förordar att finansutskottet tillstyrker motion 1995/96:Fi101 och föreslår riksdagen att som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet anfört.

16. Anslag till studiehjälp

Beatrice Ask, Rune Rydén, Ulf Melin och Hans Hjortzberg-Nordlund (alla m) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Studiehjälp som börjar med "Utbildningsutskottet, som" och slutar med "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Utbildningsutskottet, som i det föregående har förordat att finansutskottet skall avstyrka anordnandet av basår inom komvux, förordar att finansutskottet därför också avstyrker regeringens förslag om medel på tilläggsbudget under detta anslag och således tillstyrker motion 1995/96:Ub7 yrkande 5.

17. Stipendier till dem som fullföljer basår inom komvux

Beatrice Ask (m), Rune Rydén (m), Ulf Melin (m), Margitta Edgren (fp), Hans Hjortzberg-Nordlund (m) och Michael Stjernström (kds) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Studiehjälp som börjar med "Utbildningsutskottet erinrar" och slutar med "yrkande 3" bort ha följande lydelse:

Enligt utbildningsutskottets mening finns det inte något skäl att särskilt premiera basårutbildning inom komvux. Regeringen bör därför inte återkomma i budgetpropositionen med förslag om medelsanvisning. Utskottet anser att finansutskottet bör föreslå riksdagen att med anledning av motionerna 1995/96:Ub7 yrkande 6, 1995/96:Ub9 yrkande 3 och 1995/96:Ub10 yrkande 3 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet anfört.

Beatrice Ask, Rune Rydén, Ulf Melin och Hans Hjortzberg-Nordlund (alla m) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Studiemedel som börjar med "Utbildningsutskottet förordar" och slutar med "avstyrker motionsyrkandet" bort ha följande lydelse:

Utbildningsutskottet har i det föregående förordat mindre ökningar av utbildningsplatser hösten 1996 än dem som regeringen föreslagit. Med anledning därav bör medelsanvisningen under anslaget Studiemedel m.m. minskas i förhållande till regeringens förslag. Minskningen bör vara 102 000 000 kr. Utskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Fi87 yrkande 4 och med anledning av regeringens förslag på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1995/96 till Studiemedel m.m. anvisa ett förslagsanslag på 318 135 000 kr.

19. Vuxenstudiestöd

Beatrice Ask, Rune Rydén, Ulf Melin och Hans Hjortzberg-Nordlund (alla m) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Vuxenstudiestöd som börjar med "Utbildningsutskottet erinrar" och slutar med "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Utbildningsutskottet erinrar om att riksdagen nyligen (prop. 1995/96:105, bet. Sfu5, rskr. 21) har avslagit motionsyrkanden i samma ärende. Med hänvisning härtill förordar utskottet att finansutskottet avstyrker motion 1995/96:Fi80 yrkande 14. Utskottet har i det föregående ställt sig bakom Moderata samlingspartiets förslag om mindre ökning av komvux än vad regeringen föreslagit. Vidare utgår utskottet från att platsantalet i folkhögskolan inte kommer att öka. Med anledning av detta kan ökningen av förevarande anslag begränsas. Utskottet anser att riksdagen bör anvisa 237 000 000 kr mindre än vad regeringen föreslagit. Utbildningsutskottet förordar således att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Fi87 yrkande 5 och med anledning av regeringens förslag till Vuxenstudiestöd m.m. på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1995/96 anvisa ett förslagsanslag på 567 241 000 kr.

20. Vuxenstudiestöd

Britt-Marie Danestig-Olofsson (v) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Vuxenstudiestöd som börjar med "Utbildningsutskottet erinrar" och slutar med "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Utbildningsutskottet anser liksom Vänsterpartiet att barntillägg i studiestöden i princip bör utgå och i stället ersättas med ett enhetligt studiestödssystem, där ersättningsnivåerna ligger på en tillräckligt hög nivå. För att säkerställa särskilt ensamstående föräldrars möjligheter till studier anser utskottet dock att barntillägget i svux och svuxa måste återinföras till dess att Studie-

stödskommittén har slutfört sitt arbete och riksdagen fattat beslut om ett nytt samlat studiestödssystem. Anslaget Vuxenstudiestöd m.m. bör därför på tilläggsbudget tillföras 90 000 000 kr utöver regeringens förslag. Utskottet, som i det föregående har förordat att finansutskottet skall tillstyrka regeringens förslag om ytterligare platser, förordar att finansutskottet också tillstyrker regeringens båda förslag om medel på tilläggsbudget under anslaget Vuxenstudiestöd m.m. samt avstyrker motion 1995/96:Fi87 yrkande 5. Finansutskottet bör alltså föreslå riksdagen att till Vuxenstudiestöd m.m. på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1995/96 anvisa ett förslagsanslag på 894 241 000 kr.

21. Långsiktighet, stabilitet och kvalitetstänkande

Beatrice Ask, Rune Rydén, Ulf Melin och Hans Hjortzberg-Nordlund (alla m) anser att den del av utbildningsutskottets yttrande i avsnittet Tilläggsbudget för budgetåret 1995/96 under rubriken Övrigt som börjar med "Utbildningsutskottet erinrar" och slutar med "yrkande 6" bort ha följande lydelse:

Utbildningsutskottet delar motionärernas allvarliga kritik. En fungerande utbildningspolitik måste karakteriseras av långsiktighet, konsekvens och kvalitetstänkande. Ryckigheten och kortsiktigheten i regeringens utbildningspolitiska åtgärder är till men för många människor som riskerar att inte få möjligheter till utbildning och kompetensutveckling av god kvalitet till gagn för dem själva och samhället. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/95:Fi87 yrkande 6 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

Särskilt yttrande

Vuxenstudiestöd

Margitta Edgren (fp), Gunnar Goude (mp) och Michael Stjernström (kds) anför:

Vi hänvisar till våra partiers gemensamma reservation i betänkandet 1995/96:SfU5, som innebär att barntillägget i det särskilda vuxenstudiestödet för arbetslösa bör återinföras mot bakgrund av den mycket kraftiga nedgång av antalet studerande som har skett inom kategorin ensamstående föräldrar.